

Norsk Medietidsskrift,
årgang 22, nr. 1-2015, s. 1-3
ISSN online: 0805-9535

Martin Eide (red.)
*Journalistikkens norske klassikere... ved
noen av dem*
Universitetsforlaget, 2014

Johan Jarlbrink
Universitetslektor
Institutionen för kultur- och medievetenskaper, Umeå
universitet
E-post: johan.jarlbrink@kultmed.umu.se

ET GALLERI ÖVER JOURNALISTIKKENS FORNYERE

För att vara en yrkeskår som arbetar i nuet, med saker som är aktuella för stunden, är journalister sällsynt upptagna av sin egen historia. De skriver biografier, om sig själva och sina kollegor, tidningarna de arbetar på ger ut minnesskrifter när de jubilerar. Att på detta sätt skaffa sig kontroll över den egna historieskrivningen är förstås ett led i att behålla sin legitimitet och position i samhället. Men kan historieskrivningen också användas för att hitta vägar framåt när yrkesrollen utmanas och behöver omprövas? Kanske. Att blicka bakåt för att därmed stå bättre rustad inför framtiden är i varje fall ett viktigt syfte med boken *Journalistikkens norske klassikere... ved noen av dem* (2014).

Martin Eide, som redigerat antologin, skriver i förordet att boken är tillkommen i en krissituation. Mediehusen drar ner på sin personal när traditionella affärsmodeller visar sig ohållbara. Ny teknik och en alltmer otrogen publik ställer nya krav. Kvalitén sjunker. I det läget, menar Eide, behövs en «klassikerkompetans» och en «förbildekatalog» som kan stärka professionaliteten. För att förnya rollen och samtidigt behålla ställningarna krävs en medvetenhet om historien. Samtidigt ska dessa förebilder tjäna som «*et fyrtårn, ikke en havn.*» Ambitionen har inte varit att producera en kanon huggen i sten, den förbildskatalog som här presenteras är snarare ett förslag till hur en sådan kanon skulle kunna se ut. Många tidningskvinnor och -män som kanske borde ha varit med har fått utelämnas på grund av platsbrist. De som har kommit med i urvalet är både självskrivna kandidater och sådana som är mer okända. Bokens kapitel är skrivna av såväl forskare som aktiva (eller tidigare aktiva) journalister.

Resultatet är en historieskrivning på 361 sidor, med kortbiografier över 38 skribenter och redaktörer. Den äldsta är Hildebrand Meyer, några är fortfarande i livet. Åtta av dem är kvinnor. De flesta har varit verksamma inom tidningspressen, men en handfull har även arbetat med radio och TV. Kortbiografierna är mycket välskrivna och läsvärda. En del av dem anknyter till teoretiska perspektiv och utgör vetenskapliga minianalyser. Andra är mer anekdotiska och refererande. Flera av bidragen fångar ett helt liv och en hel karriär på några få sidor. En del koncentrerar sig på mer avgränsade episoder i personernas liv och verk.

De skribenter som medverkar tycks ha fått relativt fria tyglar, men resultatet hänger ändå ihop och fungerar bra som en helhet. Några av biografierna utgör politiska biografier snarare än journalistiska, men de allra flesta sätter journalistiken (eller dess föregångare) i centrum. De olika bidragen lyckas också få med relevant kontext i form av lagstiftning och teknikutveckling, politiska förhållanden och utländska influenser, krig och konflikter – och detta utan några störande upprepningar för den som läser från pärm till pärm.

Den historieskrivning som presenteras är samtidigt relativt traditionell. Några av personerna har plockats fram ur «glemmeboka», men det är annars inga radikala omtolkningar som görs. Även om det inte bara är journalister som har författat bokens bidrag kan den till stor del betraktas som en klassisk whighistoria om journalistikens framväxt och modernisering. Den är inte journalistisk i det avseendet att här görs några avslöjanden. Däremot är den journalistisk i den meningen att den i stort bekräftar den egna självbilden. Här finns många «legendariske» redaktörer och journalistiska «pionerer», föreställningen om en guldålder och annat som hör den konventionella presshistorien till. Just i detta sammanhang – när syftet är att finna vägar framåt – framstår den teleologiska historieskrivningen som särskilt olycklig. Pionjärerna framhävs för sina bidrag till skapandet av den moderna journalistiken, men bidrar inte riktigt till sökandet efter det som kan peka framåt, förbi den journalistik vi idag tar för given. Eller är det kanske författarnas syn på saken att journalistikens kris bäst hanteras av ett fasthållande vid det som varit? Att ett yrke i kris drömmer sig bort till fornstora dar är kanske inget konstigt, men är det hållbart? Frågorna blir hängande luften, för den absoluta majoriteten av bokens bidrag diskuterar inte alls vad det är vi kan lära av de biografier som läsaren får del av. En del av förklaringen är säkert att flera av författarna själva är eller har varit journalister. De skriver om sina förebilder, journalister som har varit viktiga för deras egen yrkesidentitet. Det är inget konstigt med det. Men om yrket nu står inför nya utmaningar, vad är det då som säger att samma förebilder kan återanvändas av nästa generation som behöver hitta nya vägar?

Ändå finns här mycket som är intressant och spännande, särskilt i bidragen som handlar om de lite udda personligheterna och de avvikande perspektiven. Det gäller exempelvis Peder Soelvolds idé från 1830-talet om att alla rykten borde offentliggöras, eftersom det var «langt bedre, at urigtige Meninger bekjendtgjøres gennem Pressen, da derved aabnes Anledning til Gjendrivelse, end de udbredes i Løndom, uden at ledsages af Berigtigelse» (s. 54). Intressant är det också att läsa om Lars Oftedal, prästen som gjorde skandal och startade enmansprojektet *Stavangers Aftenblad*, med en blandning av läsarmedverkan, nyhetsmaterial och kommentarer – ett slags blogg i papper. Och om Christian Krogh som inleder sin journalistiska bana i målarateljén med att skriva ner sina samtal med den som står modell. Annars är det i hög grad kvinnorna som står för något annat än den journalistiska huvudfäran: Camilla Collett med sina personliga resebrev från Europas metropoler, Esther Johannessen, för vilken journalistiken också var ett praktiskt socialt arbete, Ruth Thomsen som skrev om vardagslivets frågor. De står i stark kontrast till de ideal som dominerar

många andra bidrag, där huvudkaraktären ofta är en redaktör som befinner sig mitt emellan (parti)politik och litteratur, eller i några fall en reporter på nyhetsjakt. Det är skribenterna som visar att journalistik också kan vara något annat och mer som gör det möjligt att relativisera och historisera det som annars så lätt tas för givet: att det finns något essentiellt journalistiskt bortom historiens mångfald.

Av samma anledning är det också fascinerande att ta del av porträtten av 1700-talets tidningsfolk. Paradoxalt nog är det kanske 1700-talet som mest påminner om vår egen tid. När Claus Fasting och andra tog tidningar och tidskrifter i bruk uppfattade de fortfarande tidningspressen som ett nytt medium. Vem som skulle skriva, om vad och hur, var öppet för förhandling. De provade sig fram (med bland annat nyhetsartiklar på vers) och fick argumentera för sina val. Även om det kanske är tydligast under 1700-talet kan hela press- och journalistikhistorien ses som en historia om förändring där mediet, journalisten och journalistiken omskapas gång på gång.

Något av detta framgår mer eller mindre av bokens samtliga bidrag. Personerna som porträtteras framhävs som förnyare. Det motsägelsefulla är att det som kvalificerat dem som klassiker ofta tycks vara att de har varit tidigt ute med det som senare blivit en del av yrkets doxa. Deras insatser pekar framåt mot den moderna journalistiken, det vill säga den journalistik som idag befinner sig i kris. En historiektion som är alltför fäst vid legendarer och pionjär i detta avseende riskerar att bli en boja som försvårar nytänkande. Resultatet blir att förebilderna framstår mer som hamnar än som fyrorn, redaktörens ambition till trots. En mer framtidsinriktad historieskrivning hade med fördel tagit fasta på att journalistiska principer och yrkesroller varit under ständig förändring, och att det alls inte är något konstigt att de måste omprövas ännu en gång. En historieskrivning som tar detta på allvar pekar inte ut några guldåldrar. Den uppmanar istället de journaliststudenter som ska lära av historien att göra som Claus Fasting: Uppfinn, skapa något nytt!